

Znanstveni skup
Nove teme u hrvatskoj filozofiji od 1874. do 1945. godine
Zagreb, 5. – 6. lipnja 2025.
Izvještaj

Početak lipnja 2025. godine na Institutu za filozofiju održan je simpozij *Nove teme u hrvatskoj filozofiji od 1874. do 1945. godine*, koji su organizirali Luka Boršić, Ivana Skuhala Karasman i Dario Škarica, u sklopu istoimenog projekta koji financira Hrvatska zaklada za znanost.

Dvodnevni skup upriličen je 5. i 6. lipnja 2025. godine u Institutu za filozofiju u Zagrebu, a na njemu je održano petnaest izlaganja iz razdoblja hrvatske filozofije koje je bilo značajno za razvitak hrvatske filozofije i za njezin utjecaj na formiranje nacionalnog identiteta. Uz raznolikost pristupa i utjecaje globalnih idejnih strujanja, sustavno se počinje stvarati filozofija na hrvatskom jeziku te se usporedno s time oblikuje i hrvatski znanstveno-filozofski jezični fundus. Dakle, radi se o razdoblju od sedamdeset i jednu godinu koje je neminovno utjecalo na formiranje hrvatske filozofije, ali i dalo polet formiranju hrvatskog identiteta, kako na domaćem području, tako i u europskom kontekstu.

Prvi dan skupa, četvrtak, 5. lipnja otvoren je pozdravnim govorom članice Organizacijskog odbora i voditeljice projekta Ivane Skuhala Karasman. Uslijedilo je izlaganje Srećka Kovača, zaslužnog znanstvenika Instituta za filozofiju naslovljeno »O nekim logički relevantnim rezultatima i stajalištima u hrvatskih autora 1874. – 1945.«. Teza izlaganja bila je da su hrvatski logičari pridonijeli mnogim promjenama u logici i logičkoj metodologiji od sredine 19. stoljeća, a osobito na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće. Istaknuo je doprinos hrvatskih mislioca za područje algebarske logike te izložio rad Albina Nagya, Mate Meršića i Franje Markovića. Također, prikazao je i druga stajališta u logici, filozofiji logike i matematici. Kovač se dotaknuo i tema koje izravno ne pripadaju području logike, ali su povezane s njim: logicizam, formalizam, konvencionalizam, objektivizam, konstruktivizam. Nadalje, napomenuo je da je za narav logike i njezine metodologije veoma bitno razlikovanje njezinih »metalogičkih« temelja i logičkih mehaničkih postupaka. Za razlučivanje tih pitanja važan je doprinos psiholoških istraživanja voljnih i automatskih postupaka s čime se bavila Elza Kučera (1883. – 1972.).

Nakon kraće pauze uslijedio je blok od dva izlaganja. Prvo, »Feminističke teme u proznim djelima Adele Milčinović«, održala je Ivana Skuhala Karasman

s Institutu za filozofiju. U svojem izlaganju naglasila je da je Adela Milčinović (1879. – 1968.) u svojim djelima tematizirala borbu žena za njihova prava, što je ukalupila u književnu formu. Naime, iako nije bila obrazovana filozofkinja, po svoj prilici je pratila tadašnju literaturu o feminizmu te je Skuhala Karasman zaključila da se stoga može govoriti i o njezinim idejama kao svojevrsnoj feminističkoj teoriji.

Drugo izlaganje »'Čemu to?' – filozofiranje drvene klupe Augusta Cesarca« održao je Mladen Domazet s Instituta za filozofiju. U izlaganju je iznio ekološku filozofiju u djelima Augusta Cesarca, a posebice u njegovim kratkim pričama nastalima u razdoblju između 1921. i 1933. godine. Iako nije »kanonizirani« filozof, Cesarec je kao javni intelektualac uvelike utjecao na društvena kretanja, kako u predratno vrijeme, tako i nakon Drugog svjetskog rata.

U drugom bloku izlaganja, Petar Šegedin s Instituta za filozofiju održao je izlaganje »Uz prijevode Platonovih djela na hrvatski jezik«. Izlaganje je bilo usmjereno na davanje okvirnog pregleda dosadašnjih prijevoda, njihovoj analizi, ali i rječniku ključnih termina Platonove filozofije kod osmorice prevoditelja na hrvatski jezik.

Luka Boršić s Instituta za filozofiju održao je izlaganje »Hrvatski Frane Petrić – što se o Petriću pisalo u Hrvatskoj«. Jedan od najviše istraživanih hrvatskih filozofa jest Frane Petrić, koji je bio istaknuti polihistor te je zagovarao platonizam nasuprot aristotelizmu. U izlaganju osvrnuo se na pitanje Petrićeva nacionalnog identiteta i dao je pregled znanstvenih istraživanja o Frani Petriću provedenih u Hrvatskoj od Markovićevih vremena do danas.

Sljedeći blok bio je posvećen Pavlu Vuk-Pavloviću, a otvorila ga je Ana Grgić s Instituta za filozofiju s izlaganjem »Značaj žene u filozofiji Pavla Vuk-Pavlovića«. S obzirom da Vuk-Pavlovićeva filozofija između ostalih tema obuhvaća i filozofiju odgoja te estetiku, Grgić se odlučila usmjeriti na ta dva područja. Žena je, prema Vuk-Pavloviću, nositelj duha ljubavi te je ključna u prenošenju vrijednosti, koje nastaju samo kad se njihovo prenošenje postavi kao svjestan, nesebičan i odgovoran čin, za što je potrebna žena.

Usljedilo je zajedničko izlaganje Tomislava Dretara i Filipa Grgića s Instituta za filozofiju. Izlaganjem »Vuk-Pavlović o spoznajnoj teoriji kao nauci« ocrtao su shvaćanje spoznajne teorije u Vuk-Pavlovićevoj misli. On je smatrao da spoznajna teorija nije odjelita znanost, već je metaempirički predmet te njezino proučavanje pripada domeni metafizike. Ona kao takva ne pripada okrilju znanosti, već nauci, koju karakterizira odsutnost logičko-semantičkog jedinstva, kao i usmjerenost na određenu svrhu i praktični interes. Nauka ipak posjeduje određeni normativni sadržaj te su ga izlagači osvijetlili u pogledu Vuk-Pavlovićeve spoznajne teorije.

Po završetku pauze uslijedio je posljednji prvodnevn blok s dva izlaganja. Bruno Matos s Filozofsko-teološkog instituta Družbe Isusove održao je izlaganje »Filozofija u Hrvatskoj i 'susjedne filozofije' u sutonu Austro-Ugarskog Carstva«. U prvom dijelu izlaganja osvrnuo se na opću valorizaciju filozofije u Hrvatskoj prije prijepora tj. raskida veza s državama Austro-Ugarske, osnivanja Države SHS i prijepora koji su pratili njeno ujedinjenje s Kraljevinom Srbijom, dok je u drugom dijelu izložio osvrt o filozofskoj refleksiji raspada Austro-Ugarske u Hrvatskoj. Također, u izlaganju je obuhvatio i susjedne države Kraljevine SHS: Sloveniju, Bosnu i Hercegovinu te Srbiju.

Mia Biturajac s Instituta za filozofiju održala je izlaganje »Andrija Štampar kroz prizmu suvremene filozofije medicine«. Javna djelatnost Andrije Štampara (1888. – 1958.) prethodila je utemeljenju filozofije medicine kao zasebne filozofske discipline, no u njegovom radu i djelima vide se važni elementi koje će kasnije filozofija medicine istaknuti kao biopsihosocijalni pristup. Naime, Štampar je zastupao socijalnu medicinu te je medicinsku djelatnost smatrao kao općedruštveni pothvat te je valorizirao društvene, kulturne i psihološke čimbenike zdravlja. Također, formirao je pozitivnu definiciju zdravlja koja svoje mjesto nalazi u statutu Svjetske zdravstvene organizacije.

Posljednje izlaganje prvoga dana znanstvenog skupa naslovljeno »Suradnja Armina Pavića i Franje pl. Markovića u prvome godištu *Vienca* s posebnim obzirom na Aristotelovu *Poetiku*«, održao je Bojan Marotti s Akademije dramske umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu. Suradnji Pavića i Markovića započela je za vrijeme njihova zajedničkog boravka u Beču. Naime, uredništvo *Vienca* 1869. godine prihvatilo je njihov prijedlog da u spomenutom časopisu zajedno pišu rubriku *Naše kazalište*. Njihova suradnja protezala se i na zajednički rad na Aristotelovoj *Poetici*. Marotti je ukazao na činjenicu silne isprepletenosti života ovih dvaju mislioca, koji su, uz prvotno prijateljstvo u mladenaštvu, bili isprepleteni i mnogim sukobima.

Drugi dan skupa otvorio je Béla Mester HUN-REN Istraživačkog centra za humanističke znanosti, Institut za filozofiju, Budimpešta koji je održao izlaganje »Birth of the National Philosophy from the Spirit of Functional Bilingualism« (»Rođenje nacionalne filozofije iz duha funkcionalnog dvojezičja«). U izlaganju je ukazao na dva ključna pomaka u filozofskoj komunikaciji koja su se dogodila početkom 19. stoljeća. Radilo se o zamjeni latinskog narodnim jezicima i proširenje publike s akademske na širu javnost. Međutim, ti isti autori težili su idealu *philosophia more cosmopolitico*, što je dovelo do paradoksa koji se očitovao u većoj nacionalnoj vidljivosti, ali ujedno i međunarodnoj izolaciji. To je bio posebno veliki problem za male narode, čiji su mislioci to rješavali funkcionalnim dvojezičjem, koje je označavalo pisanje stručnih djela na latinskom

jeziku, dok su popularna pisana na narodnom jeziku. Mester je ukazao da je time oblikovan pojam »nacionalne filozofije«, a ona se u Mađarskoj smještala na ivici između školskog i kozmopolitskog poimanja filozofije.

Nakon pauze uslijedio je novi blok izlaganja. Prvo izlaganje održao je Alojz Čubelić s Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Naslov njegova izlaganja bio je »Spoznajno-teoretske nedoumice u misli Hijacinta Boškovića s osvrtom na Kantovu kritičku filozofiju«. Na temelju Boškoviće-va djela *Problem spoznaje* (1931.), predstavio je i analizirao temelje njegove filozofije, s posebnim osvrtom na Kantovu filozofiju. Također se i referirao na neke fenomene spoznaje iz filozofije Tome Akvinskog, koji zapravo stoje u temelju Boškovićevih ideja.

Uslijedilo je izlaganje Draženka Tomića s Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U izlaganju »Liberalizam i liberalna filozofija prema izvješćima časopisa *Kršćanska škola*« osvrnuo se na prikaz liberalizma u časopisu *Kršćanska škola* (Zagreb, 1897. – 1945.). Autori koji su izdavali u tom časopisu zaključili su da je glavna zadaća liberalizma emancipacija od vjere, Crkve i klera, a nositelji slobodoumnih ideja žele posebice privući sveučilišta i akademsku mladež. Autori časopisa zaključili su da društvo nazaduje zbog toga što su se liberalna nastojanja počela širiti na gotovo sve sfere života.

Posljednji blok otvorio je Dario Škarica s Instituta za filozofiju izlaganjem »Zimmermann o sigurnosti«. Tematizaciju misli hrvatskog neoskolastičara Stjepana Zimmermanna izveo je kroz četiri glavne točke: prvo, Zimmermannov pojam spoznajne sigurnosti, drugo, Zimmermann o različitim vrstama spoznajne sigurnosti, treće, Zimmermannov nauk o motivima spoznajne sigurnosti i, četvrto, uloga Zimmermannova nauka o spoznajnoj sigurnosti u njegovoj formulaciji spoznajnog problema. U dijelovima izlaganja usporedio je Zimmermannov nauk o sigurnosti s onim od belgijskog filozofa Désiréa-Josepha Merciera (1851. – 1926.).

Završno izlaganje na skupu, »Filozof Stjepan Zimmermann o (ne)moralnom životu pojedinca i posljedicama takvog života za društvo« održao je Ivan Macut s Instituta za filozofiju. U izlaganju je stavio naglasak na Zimmermannovu moralnu filozofiju, koja je teistički utemeljena te razumskim argumentima pokušava dokazati da je sretan život s Bogom nakon smrti cilj moralnog života pojedinca. Također, Macut je napomeno da se Zimmermann nije zaustavljao na moralu pojedinca, već je smatrao da on utječe i na život društva u cjelini.